

Részlet egy készülő pikareszkegényből

AZ ÖTÖDIK FEJEZETBEN

hősünk egy időre szolid polgári állást vállal, melynek köszönhetően a mézes bödönbe is egyre mélyebbre nyúlhat, majd dudásként az ördöggel cimborál

Szegény anyám temetésén találkoztam egy rokonnal, aki a postánál dolgozott, és kérésemre álláshoz segített. Újságkihordó lettem.

Akadtak, akik a ház előtt várták a reggeli újságjukat, a hetilapjaikat meg főleg. Pongyolás asszonyok a *Nők Lapját*, a *Fürge Ujjakat*, hajhálós öregurak az *Ezermestert* és a *Fülest*. Előfordult, hogy kávéra is behívtak, pláne, mikor hallották, hogy főiskolás vagyok, énekzene-angol szakon, mondtam büszkén, csak édesanyám halála miatt most halasztok, persze azt nem tettem hozzá, hogy egy évre kicsaptak, és vissza sem kívánok menni. Kaptam részvétet, borravalót, házi meggyespitét, hidegben snapszot, melegben fröccsöt, aztán valamikor március elején, valami mást is.

De hisz az egér se fut mindig egy lyukba! Nekem meg akkoriban éppen egy se volt. Hát lett több is. Főleg harminc és negyven közötti nők, érett, de korántsem túlérlett mézédes gyümölcsök. Ahogy akkor nevezték őket: háztartásbelik, akik napestig otthon várták a férjüket. Ezért attól sem kellett tartanom, hogy rászéd-

nek vagy híre megy a dolognak. Gyorsak voltak az együttlétek, hiszen várt a munka, mégis nagyon jó emlékeket őrzök ezekről a kielégítetlen, tűzhányó vágyakkal ölelő, tabunélküli asszonyokról, akik főleg kisvárosokban teremtek akkoriban, akiknek a házaikba bezárva elég idejük maradt álmodozásra, pontosan megtervezhették azt az öt-tíz percet, ami a boldogságba repítette őket. És anélkül, hogy kiadnám ezen árva szívek titkait, annyit elárulhatok, hogy olykor különös, meglepő kívánságaik voltak, de soha nem kellemetlenek.

Szóval megnyílt előttem néhány pongyola, úgyhogy a nyár végére már kezdett sok lenni a jóból, mert néha a fácánevést is megunja a vadász. Volt, ahol arra hivatkoztam, hogy hamarosan eljegyzésem lesz, ezért most inkább csak a kávéét innám meg. Ettől némileg elszomorodtak, de megértettek.

Januárban meg elkezdtük Gyula nagybácsimmal a tanfolyamot. Megkértem, hogy tanítson meg az ételekre, melyeket olyan remekül készít, és együtt meg is főztük a fogásokat, közben pontosan följegyeztem, miből, mikor, mennyit tesz bele.

Úgy gondoltam, kétféle főzés létezik. Az egyik, mikor az előre előkészített alapanyagokat a recipe szerint, mindent lemérve, adott időben teszem hozzá a készülő ételhez, ezért pont olyan lesz, ahogy elterveztem és amilyen a legutóbb volt. Semmi meglepetés, semmi rögtönzés, hanem kiszámítható, biztos végeredmény. A másíkfajta főzés meg, amikor csak úgy nagyjából tudom, mit akarok, de a hangulatom meg a spájzban föllelhető anyagok alapján rögtönzők. Míg az előző komolyzene, Mozart-szimfónia kottából, addig az utóbbi inkább dzsessz. Charlie Parker improvizáció, egy jó kis bebop – persze, csak ha jól sikerül. De csak akkor kezdjél bele az improvizációba, ha már hiba nélkül lefőzted a klasszikusokat! Ezeket tanultam én akkor Gyulától, a bogrács Paganinijétől.

A Mozart-szimfóniákkal kezdtünk, pontosan lekottáztam mindent. A C-dúr Jupiter-szimfónia a vörösboros marhapörkölt volt, ami nyakból és lábszárból készült, szigorúan bográcsban, jól lepirított dörzsölt tarhonyával tálalva, kovászos uborkával. Gyula még a januári hidegben is az udvaron állította föl a háromlábát, az alatt rakott tüzet, ha efféle bográcsételre szottyant kedve. Aztán megfőztük a másik remekművet, a D-dúr Haffner-szimfóniát, vagyis a halászlét, amit Gyula a siófoki halászoktól vásárolt balatoni sudár pontyból remekelt. Fejjel, farokkal, pontypatkókkal, ikrával, haltejjel, és ahogy felénk készítik, két darab krumplit is belefőzött.

Eztán jöhetett a kamaramuzsika! A vonósötösök, mint például a töltött káposzta, vagy a velős, körmös pacal, a kvartettek, mint a kocsonya vagy a csülkösbabfőzelék és a triók, mint a pásztortarhonya, a slambuc, a bográcsgulyás és társaik. Kisebb rondók és fúgák, mint a lucskos káposzta, a krumplis tészta, a tök-főzelék, a rakott krumpli, a spenót, a fasírt, és persze az adagiók, a kedves leveseim: a lassan gyöngyöztetett marhahúsleves, a tavaszi csirkebecsinált pirított grízgaluskával, vagy a legszolidabb, mégis fönséges, mintha kíséret nélkül egy pásztorlányka énekelne: a csurgatott, köménymagos tojásleves.

Egyszerűen és kellemesen éltem.

Könnyű munka, házipálinkákkal és válogatott malacságokkal fűszerezve, aztán a magam készítette ételek ebédre, mert úgy három napra előre lefőztem valamit a Gyulától tanult olcsó és mégis kifogástalan ételek közül. Délután kicsi alvás, olvasás, esetleg uszoda. Este olvasás, heti két alkalommal kocsmá, sör, biliárd. Olykor mozi.

Így teltek a napjaim, miközben azért tettem is félre némi pénzecskét a következő utazásomhoz. Az idő egyenletesen örölt, egyformán múltak a hetek, hónapok, hisz ez egészen más idő, mint az úton eltöltött. A Loire mentén három nap alatt több esett meg velem, mint itt fél év alatt. Ezt nem panaszként mondom, ha-

nem, hogy ilyen az élet, az a kaviár volt, de ahogy egy tévésorozat címe üzent nekem: *Nem kell mindig kaviár!*, hát ettem a jóféle krumplis tésztát, és készültem a kaviárra.

Skandináviába terveztem a következő utam. Ibsent és Nexöt vettem le a könyvtár szabadpolcairól, és olvasás közben Grieket meg Sibeliust hallgattam a zenetár lemezeiből.

De azért ne higgyék, hogy ezektől jött meg a kedvem!

Őszintén bevallom, hogy a könyvtárban elérhető értékekhez képest miféle alantas – bár egy fiatal fiúnál természetes – hajtóerő dolgozott bennem, amikor Skandinávia fölfedezésére indultam.

Srác koromban láttam egy filmet a tévében, aminek a női főszereplője olyan szeretőkkel büszkélkedhetett, mint Marcello Mastroianni, Errol Flynn, Frank Sinatra, Gary Cooper, vagy a Fiat elnöke, Gianni Agnelli – ezekről persze csak később olvastam –, akkor az asszonyt bámulva így kiáltottam fel:

– Gyula, ki ez a szőke nagymellű torpedóromboló?

– Ez, öcsém, ez Anita Ekberg. Svéd.

– Ilyenek a svéd nők? – ámuldoztam, miközben Anita egy díszkút medencéjében tette-vette magát Mastroianninak.

– Nem mind, de azért minden második bokorban találsz egy ilyen csöcsös-faros szőkeséget.

Hát ennyi. Mert akkor elhatároztam, megnézem magamnak, mennyi az igazság Gyula fellengzős mondásában, mert gyanús volt, hogy erősen túloz. De, ha csak egy kevés igazság is megbújik böszme bácsikám hadoválásban, és mondjuk, minden századik bokorban találok egy ilyen nőt, akkor már érdemes odautazni.

Olvastam tehát a boldog észak könyveit, hallgattam a zenéit, de a nyelvet nem tanultam. Illetve eleinte igen, azt terveztem, néhány száz szót bemagolok svédül, de lebeszéltek erről:

– Minek az, ecsém? – kérdezte tőlem az egyik biliárdos cim-bora. – Az én bratyóm is ilyen svédbolond, mielőtt odautazott egy

hónapra, egészen jól megtanulta a nyelvet. De amikor azokat a szőke bigéket fölkereste táncolni, és villogott a nyelvtudásával, elég gyorsan otthagyták. A bratyó bár világos bőrű, de fekete hajú, a lányok meg azt hitték, mivel beszél valamit svédül, biztosan török vagy marokkói vendégmunkás. Annyit ért a svéd tudásával azoknál a lányoknál, mint kopasz a hajhabbal. Nyugi, tudnak azok angolul.

Már csak hetente egyszer-kétszer mentem be *Biliárd* bárba, ami nemcsak azzal az előnnyel járt, hogy kevesebbet ittam, hanem hogy ritkábban láttam Zsák Bercit, akivel akkoriban úgy voltam már, mint kecske a késsel. Ha tehettem, kerültem. Egyik este azonban rám tört.

Igencsak otthonosan érezte magát, még a hűtőszekrényembe is benézett, kivett egy lábast, és beleevett a hideg töltött káposztámba, miközben teleszájjal piszkálgatott, hogy miért nem megyek gyakrabban a *Biliárd*ba. Amikor visszatette a lábast a maradékkal, észrevette a blockflötét, fölkapta, és a zsíros szájjal fújni kezdte. Összevissza billegette rajta az ujját, miközben idétlenül hajladozott, ahogy a furulyázó faunokat szokták ábrázolni, és istenuccse, mintha sarva is lett volna, úgy állt a borzas, göndör haja.

Aztán maga elé kapta a hangszert, és csak nézte, mintha akkor látta ilyet először.

– Ez pont olyanra van pácolva meg lakkozva, mint a puskatu-som. Éppen olyan csillogó barna.

– Akkor fújjad inkább annak a csövét, ezt már teljesen össze-zsíroztad, meg tele is köpködted – vettem ki a kezéből a hangszert.

– Fecske, lenne itt egy jó üzlet...

– Nem érdekel, Zsák! A legutóbb is milyen ügybe rángattál, még jó, hogy nem vittek el bennünket a rendőrök.

Kelletlenül elindult, de az ajtóból visszaszólt:

– Ha meg ennyire odavagy ezért a pikuláért, miért nem mész a városi táncegyüttesbe? Úgy hallottam, most éppen furulyást keresnek.

A városnak valóban volt egy táncegyüttese, amit a tanács tartott fenn. Vagy harminc táncos volt, főleg diákok, egy főállású együttesvezető, és néhány zenész. Persze fúrta az oldalamat a kíváncsiság, hogy ezúttal igazat mondott-e Berci, aki olyan volt különben, mint a rugója szakadt falióra, ami bár folyton hazudik, de naponta azért kétszer megmutatja az igazságot. Hátha ez volt az a pillanat.

És tényleg! Kerestek egy gyakorlott fúvóst, akinek a furulyán kívül két másik hangszeren is játszania kellett: töröksípon és dudán. Ezt már másnap megtudtam, amikor elmentem az esti próbájukra.

– Rendben, fölveszlek. És ha ilyen jól furulyázol, akkor a töröksíp meg a duda is úgy fog menni, mint bogaras tehén a sűrűbe – mondta az együttesvezető, egy lógóbajszú csizmás ember, aki olyan sovány volt, hogy árnyékot is alig vetett, de úgy táncolt, mint az ördög. Olyan magasra ugrott, hogy a levegőben tízet is csapott a csizmaszárára a kis keszegje.

– Mért, a bogaras tehén hogy megy?

– Majd meglátod – felelte, és a bajszát húzgálva mosolygott, de úgy, hogy végigfutott a hátadon a borzongás.

Nekünk, zenészeknek fizettek is a próbákért, de igazán azzal vettek le a lábamról, hogy évente egyszer-kétszer külföldi turnéra is mentek. Ha a város küldte őket, akkor pazar ellátás a fesztiválokon, de fizetség nuku, ha meg saját szakállukra utaztak, főleg Olaszországba, akkor naponta föllépés, és mindjárt a műsor után fizet is a menedzser.

Fölcsaptam tehát népizenésznek, ami akkoriban nagyon divatos volt. Táncházakba jártak a városiak, és jobban ropták, mint

a kanászok meg a juhászok, akiket zárt istállókba kényszerített a nagyüzemi állattartás. Így nem maradt idejük, kedvük meg főleg nem, hogy billegessék a furulyájukat, meg belefújják bújukat a dudájukba, pláne, hogy nem is volt nekik efféle, csak a bójuk maradt, ezért inkább cifrán káromkodtak.

Már másnap megkaptam a töröksípomat egy kottával, hogy azt gyakorolgassam. Hamar rájöttem, hogy hiába vannak a töröksíp testén is lyukak, amin ugyanúgy billegethetek, mint a furulyámon, de a fúvókája egészen más. Egy kis ezermestert igényelt, hogy a vízben tartott, majd kellően összenyalt nádnyelves fúvókát vékony cérnával a síphoz hurkolgassam, és folyton ápolgassam. Úgy kellett bánni vele, mint egy kényes királykisasszonnyal. Olykor így is hiába fújtam, durcásan hallgatott, mert összeragadtak a nádnyelvek. De ha megszólalt, akkor aztán visított, mint az üzekedő macskák a nyári éjszakában, még az utcára néző ablakot is be kellett csuknom, nehogy azt higgyék, hogy gyilkolok valakit. A török seregek arra használták ezt a hangszert, hogy a harcba induló vitézeiket lelkesítsék a csapatot kísérő síposok és dobosok, és ezzel akkora lármát csapjanak, amitől a gyengébb idegzetű ellenségeik, ha csak meghallják, maguk alá piszkítanak.

A töröksíp úgy viszonyul a dudához, mint a faék a hidraulikus emelőhöz. De ezt csak később tudtam meg, mert az együttes raktárán éppen nem volt duda, ezért rendeltek egyet a közeli kisváros hangszerkészítőjétől. Nekem kellett elmennem, hogy megbeszéljem vele a részleteket.

Na, Fecske Milán, gondoltam, úgy mész te ehhez a dudáshoz, mint egy gentleman, aki az úri szabóhoz indul, hogy méretet vegyen róla az öltönyéhez. Csak míg az tudja, mit akar, te még csak nem is láttál bőrdudát, nem hogy játszottál volna rajta. De majd csak lesz valahogy, biztatgattam magam, mikor becsöngettem a mesterhez.

Egy magas, fekete, harminc körüli férfi nyitott ajtót, bevezetett, leültetett, aztán kérdezte, hogy valami effélére gondoltam-e, és felém nyújtott egy dudát.

– Én ilyeneket készítek, a dudafejet keményfából faragom, kecskefejformára. A szemüreget ólommal töltöm ki, a homlokára kerek tükörbetétet illesztek. A sípszárazra meg önbeöntéses díszítés kerül. A tömlőt főleg kecskéből csinálom. Kívülre vagy belülre kerüljön a szőr, hogyan szeretnéd?

Ültem ott, és néztem, mint a sült compó, mert mit tudtam én addig arról, hogy egyes dudák kívül, mások meg belül viselik a szőrüket. Úgy éreztem magam, mintha egy lány kérdezte volna tőlem a rég várt randevú előtt, hogy melyiket szeretem, ha szórteníti, vagy ha meghagyja bundásra. Bár az övé megnő, ha levágja, ez meg kopasz marad örökre, ha úgy készíti a mester, jutottam a végső következtetésre, ezért rávágtam:

– Legyen szőrös!

– Te tudod. Bár azzal több a gond, könnyebben belemegy a moly, meg hullatja a szőrét. De igaz, az szebb.

Még mindig nem nyúltam a duda után, mert – magam se értettem, miért, de – féltem megfogni, mintha azzal valami felelősséget vennék a vállamra.

– Na, fújd már föl! – mondta a mester, és nyújtogatta felém a hangszert. Egy kicsit jobbra tartotta, aztán balra. Nem értettem, mit csinál. – Fogjad már! – mondta és egészen balra tartotta tőlem.

Amikor nyúltam érte, akkor meg középre húzta. Először azt hittem, szórakozik velem, de aztán figyelni kezdtem a szemét, és láttam, hogy nem engem néz, hanem üres a tekintete. Nem mozgott a szembogara, úgy pislantott néha.

– Te rosszul látsz? – kérdeztem halkán.

– Vak vagyok – felelte egykedvűen. – Nem tudtad?

– Nem, és észre se vettem.

– Na, fújsz valamit?

– Ne haragudj, én nem tudok dudálni. Azon fogok megtanulni, amit te készítettél. Furulyázok. Meg töröksípon is gyakorlok.

Visszatette az ölébe a dudát, magához szorította, és úgy mondta:

– A furulya az isten, a duda az ördög teremtménye. Furulyán és dudán egyaránt lehet jól játszani, de ördöngösen csak a dudán. Na, figyelj – mutatta –, ez a tömlő, nálam a kecske lenyúzott bőre, ennek a természetes nyílásaihoz csatlakoznak az alkatrészek. A jobb első lábcsonkba a fújtató, a bal lábcsonkba bordonsíp, a nyaki nyílásba pedig a dudafej illeszkedik, ami nálam egy faragott kecskefej. Ehhez csatlakozik a kétsípos duda sípszára, a billegető – mutogatta, amiről beszél.

Most már feltűnt, ahogy kitapogatja a hangszer részeit, csak a kezére hagyatkozik. Nem látja, amiről beszél. Aztán fölállt, fölfújta a tömlőt és megszólalt a három visító síp. Lassan indított, a hosszan kitartott hangok mellé illesztett egy-egy dallamfélét, néha fölismertem a nótafoszlányt. Először valami somogyi ugróst fújt, aztán jött az ismert dudanóta:

Aki dudás akar lenni, pokolra kő annak menni.

Ott kő annak megtanulni, hogyan kő a dudát fújni.

Aztán fürgébb dallamok következtek, egyre gyorsabban billegette az ujjait, és valóban volt abban valami ördögi, ahogy felfújt képpel, torzonborz fekete szakállal, kimeredt tekintettel a semmibe bámulva játszott. Ahogy gyorsult a dallam, úgy kezdett hülámozni a válla, mocoogni a lába, később már szinte rángott a teste. Mintha nem is ő, hanem az ördög rángatná. Rám is áterjedt ez a sok hang, a zengő felhangokkal, a dudás egyre fokozódó ekstázisa, ezért énekelni kezdtem, mert néhány dalt ismertem, amit meg nem, annak előénekelte a szövegét:

*Dú dú du du dú dudududdú
 Voltál-e már Igricébe,
 Háltál-e már földpincébe?
 Sejje, bunda, bunda, bunda,
 Csiligári, csalogári cifra bunda.*

*Fölmászott a nyúl a fára,
 Ha ügyes vagy, mássz utána!
 Sejje, bunda, bunda, bunda,
 Csiligári, csalogári cifra bunda.*

Úgy láttam, tetszett neki, ahogy énekelek, mert bólogatott, hogy folytassam, danoljak csak vele. Már én is imbolyogtam, lépegettem, a duda meg csak visított. A három síp – mint három öregember, akiknek vén korukra se tűnt el a hallásuk, mert nem adtak ki hamis hangot, hiába rozsdásodott már be a torkuk – zörgött, krákogott. De így harákolva, reszelősen még izgalmasabban szólt a különös kórus. Én is rekedten üvöltöttem:

*Fújd föl dudás a dudádat,
 csúz fújja föl a pofádat!
 Tedd le, vedd föl, csapd a földhöz,
 és azután ne vágd földhöz!
 Dú dú dududú, dú dú dududú*

Már mindketten megizzadtunk, ő egyre csak gyorsított, én meg ugráltam, mint egy bakkecske, és közben, mintha föltámadt volna az a kecske is, amit megnyúzott a tömlőhöz. Ahogy nyomta össze és fújta föl újra meg újra, mintha élne, úgy mozgott a duda. Egyre rémisztőbbnek tűnt az a kecske, ahogy szürke ólomszemével bámult rám, akárcsak Zsák Berci cimborám kitömött madarai,

csillogó, halott üvegszemeikkel, amik mintha megőriztek volna valamit az eleven állati múltjukból. Pont a nyaka helyén keletkezett lyukba került a faragott kecskefej, és a mellső lábai helyére az önöntéssel díszített facsövek, amik most a dudás kezében rángatóztak, mintha ütötték volna a nyakát, a vállát, szabadultak volna a fogságból. Láttam, hogy a feneke lyuka is megmaradt a nyúzás után, de azt gondosan összekötözte a mester, amiről anyám mondanása jutott eszembe: Örülj, hogy lyuk van a seggeden! Hát ez a szegény kecske már nem örülhetett, mert nem volt már ott lyuk, összekötözték, hogy el ne szökjön belőle a levegő.

Volt abban valami ördögi, ahogy életre kelt a kecske, mi pedig harsogva, üvöltve, egymást buzdítva mulatoztunk ezen, mert láttam, a mesternek kedvére van az én gajdolásom meg az ugrálásom. Ez tüzelhette őt. Engem meg az egyre vadabb játéka. Vagy tán mindkettőnket az ördög hevített, hogy halálában is nyaggassuk azt a lemészárolt kecskét. A tempó egyre gyorsult.

Kigyütt ördög a pokolból, füle is van néki.

Utána a Purutó, táncot fütyül néki

– kiabálta a mester egyre vörösebb képpel, aztán gyorsan fölfújta az állat testét. Én meg vele üvöltöttem, a lábam már összeakadt az ugrálástól, mikor hirtelen elengedett bennünket az ördög, egy hosszú sippantással abbamaradt a muzsika. A dudás lerogyott a székre, én meg végigfeküdtem a földön, izzadtan, lihegve.

Mikor először meg tudott szólalni, azt mondta levegő után kapkodva:

– Tudod, én milyen dudás szeretnék lenni? Olyan, mint amilyet a régi öregek emlegetnek. Az ördögös dudás csak fölakasztotta a szögre a hangszerét, az meg szólt magától, és arra táncolt, csujjogatott maga is. A régi dudások végigjátszottak akár egy la-

kodalmat, de soha nem pénzért, azt nem fogadtak el a zenélésért. Pénzért a cigánybandától lehetett rendelni, de a dudástól csak kérni szabadott, hogy legyen már szíves elfújni ezt vagy azt.

Még háromszor jártam a vak muzsikusnál, mire elkészült a dudám. Ámulva figyeltem, hogyan tudja úgy csinálni, hogy nem látja, mi készül. A tapintására és a szaglására hagyatkozott.

Félve vettem át tőle a hangszert. A kecskefej szomorúan nézett rám az ólom szemével, a szarvaira két fémgombot illesztett a mester. Na, Milán ez se fog téged megbökní, nem kapott hegyes szarvakat.

Úgy is lett. Megtanultam otthon, magamtól dudálni. De csak úgy éppenhogy. Elfújtam a nótát a fellépéseken, de nem éreztem azt az ördögi hatalmat a hangszerem fölött, amit néhány dudásnál láttam. Igaz, a duda sem tudott uralkodni rajtam. Nem lettem dudás, csak dudán játszó zenész. Ezt persze csak én tudtam, a nézők nem vették észre, de nyilván az igazi dudások, azok igen.

Úgy két évig tarthatott életem ezen szakasza. Hajnalban posta, napközben főzés, olvasás, uszoda, este háromszor próba, kétszer kocsmá, kétszer meg fölvittem magamhoz az éppen aktuális barátnőmet, akiket elég gyakran cserélgettem. De a legfontosabb, hogy gyűlt a pénz a skandináv útra. Aztán az egyik nyáron, amikor nem volt az együttesnek turnéja, vízumokkal az útlevelemben elindultam.